

УДК 316.75:004.738.5(477.83)»1894»

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СТАТУТУ ПРОФСПІЛКОВОГО «ТОВАРИСТВА ПОСИЛЬНИХ І СЛУЖБОВЦІВ КАНЦЕЛЯРІЙ У ЛЬВОВІ» (1894 Р.)

І. Я. Хома

*Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна*

У статті здійснено ґрунтовний аналіз Статуту «Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові» 1894 року як джерела з історії становлення профспілкового руху в Галичині. Документ розглядається як зразок соціально орієнтованої корпоративної організації кінця XIX століття, що поєднувала релігійно-гуманістичні цінності з практичними механізмами взаємодопомоги та самоврядування. Автор детально розкриває зміст окремих розділів Статуту, зокрема положення про цілі діяльності товариства, умови членства, права та обов'язки його учасників, систему фінансових внесків і порядок управління. Особлива увага приділена соціальній функції товариства, спрямованій на підтримку членів у разі смерті та забезпечення гідного поховання відповідно до християнських традицій. Аналіз показує, що структура і норми цього документа відображають високий рівень правової культури, дисципліни та моральної відповідальності членів спільноти. Статут розглядається як важливе свідчення розвитку соціального партнерства, солідарності та громадянської самосвідомості службовців Львова наприкінці XIX століття.

Ключові слова: *профспілковий рух, професійна спілка, Галичина, Львів, товариство взаємодопомоги, статут, соціальна солідарність, християнські цінності, самоврядування.*

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибшого осмислення процесів становлення та розвитку профспілкового руху в Галичині кінця XIX століття, що є важливою складовою соціально-економічної й культурної історії України. Аналіз статутних документів того часу дає можливість простежити зародження організованих форм самодопомоги, солідарності та громадянської ініціативи серед найманих працівників, зокрема службовців міських канцелярій. Вивчення Статуту Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові 1894 року дозволяє не лише реконструювати соціальну структуру міського середовища, а й виявити механізми самоорганізації, фінансової дисципліни та морально-релігійних засад, що визначали діяльність подібних спільнот.

У сучасних умовах реформування трудових відносин та відродження ролі профспілок як інституцій соціального партнерства звернення до історичного досвіду таких організацій має особливе значення. Дослідження цього документа сприяє

формуванню історичної пам'яті про початки професійного руху в Україні, а також допомагає осмислити витоки громадянських традицій, які й сьогодні залишаються основою розвитку демократичного суспільства.

Постановка проблеми. Проблема дослідження полягає у недостатній науковій розробленості питання становлення та функціонування ранніх форм професійних і взаємодопомогових організацій у Галичині кінця XIX століття. Попри наявність окремих праць, присвячених історії профспілкового руху, більшість із них лише побіжно розглядають статутні документи як самостійні історико-джерелознавчі пам'ятки. Залишаються недостатньо вивченими соціальні, правові й морально-релігійні засади, на яких базувалася діяльність таких товариств, зокрема їхня роль у формуванні культури громадянської відповідальності та самоврядування.

Статут «Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові» 1894 року є показовим документом, що дозволяє реконструювати принципи організації, управління, фінансового забезпечення та внутрішньої дисципліни однієї з найраніших форм профспілкового типу в міському середовищі Львова. Його аналіз дає змогу виявити не лише особливості соціальної поведінки службовців того часу, але й зрозуміти механізми становлення професійної солідарності, які мали значний вплив на подальший розвиток трудових і громадських відносин у регіоні.

Стан розробленості проблеми. Проблематика дослідження профспілкових товариств різноманітних канцелярій дотепер суттєво не представлена в українській історіографії. Є часткова спроба дослідження історії професійних спілок [1; 2; 3; 4; 5; 6], чи для прикладу профспілкової преси [7; 8; 9], де ми можемо спостерігати переважно оглядові підходи, зосереджені на організаційних структурах і загально-соціальних функціях профспілок, без глибокого аналізу публіцистичного дискурсу, гендерного контексту чи внутрішньопрофесійних конфліктів.

Аналогічно у польській науковій традиції та аналіз фахової публіцистики профспілкового середовища, як цінного джерела соціального і професійного дискурсу, ще не став предметом окремого міждисциплінарного дослідження [10].

Таким чином, у сучасній науці спостерігається дефіцит спеціальних досліджень, присвячених вивченню профспілкового руху на основі найважливіших документів організацій. Саме тому джерельний аналіз статуту товариства дозволяє виявити унікальні уявлення, практики та соціальні реакції спільноти на головний документ загалом.

Метою дослідження є здійснення історико-джерелознавчого аналізу Статуту «Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові» 1894 року як важливого документа соціальної історії Галичини. Дослідження спрямоване на виявлення змістових, організаційних і ціннісних засад діяльності товариства, визначення його ролі у формуванні ранніх форм професійної солідарності, взаємодопомоги та самоврядування міських службовців.

Досягнення поставленої мети передбачає розкриття структури статуту, аналіз основних положень щодо членства, прав і обов'язків учасників, фінансової політики, а також управлінських механізмів організації. Особлива увага приділяється

виявленню морально-релігійних та правових принципів, які визначали діяльність товариства і відображають соціокультурні реалії Львова кінця XIX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перший розділ статуту «Товариства посильних і службовців канцелярій» у Львові окреслює головну мету діяльності організації, а також визначає основні засади її функціонування, пов'язані з фінансуванням, внесками та збереженням капіталу. Документ демонструє, що товариство мало чітко соціально орієнтований характер, спрямований на підтримку своїх членів у найважливіші моменти життя – насамперед після смерті. У §1 зазначено, що основною метою товариства є забезпечення поховання померлих членів згідно з християнськими обрядами та звичаями, відповідно до конфесійної належності кожного. Така мета свідчить про глибоку гуманістичну й релігійну основу діяльності спільноти, що вбачала у взаємодопомозі моральний обов'язок і прояв християнського милосердя. Особливої уваги заслуговує положення про «звільнення родини або близьких від усіх труднощів і витрат, пов'язаних із похованням» [11, s.3]. Це свідчить про високий рівень солідарності між членами товариства, які створювали спільний фонд задля підтримки родин у скрутний час.

Пункти §2–§4 визначають фінансово-економічні механізми, що забезпечували сталість функціонування організації. Джерелом формування фонду були вступні та щорічні внески, розмір яких затверджувався загальними зборами. Така демократична форма прийняття рішень є показовою для корпоративних об'єднань другої половини XIX століття, коли самоврядні структури серед найманих працівників ставали важливим елементом соціальної організації міського середовища. Вступний внесок у розмірі двох ринських австрійської валюти, що сплачувався одноразово, та щорічний внесок у розмірі одного ринського і двадцяти шести крейцерів засвідчують прагнення до фінансової доступності членства. Водночас пункт про можливість зміни розміру внеску рішенням загальних зборів свідчить про гнучкість і пристосування товариства до економічних реалій [11, s.3].

Надзвичайно важливим положенням є вимога, зафіксована в §4, згідно з якою зібраний капітал мав зберігатися під відсоток у державних цінних паперах або в галицьких ощадних касах. Така фінансова стратегія свідчить про відповідальний і далекоглядний підхід до управління ресурсами. Вона не лише забезпечувала стабільність фонду, але й гарантувала його приріст у межах чинної економічної системи Австро-Угорщини. Положення про недоторканність фінансових засобів і їх використання виключно для цілей товариства демонструє високу етичну та правову культуру організації, яка прагнула уникнути будь-яких зловживань [11, s.3].

Таким чином, перший розділ статуту відображає ключові принципи діяльності львівських канцелярських слуг як соціально солідарної спільноти. Його положення поєднують морально-релігійні засади з практичними механізмами фінансової самодостатності. Це свідчить, що товариство не лише виконувало функцію взаємодопомоги, а й формувало модель відповідального громадянського об'єднання, характерну для доби становлення модерних форм самоврядування в Галичині.

Другий розділ статуту Товариства посильних і канцелярських слуг у Львові присвячено визначенню умов членства, критеріїв вступу та виходу з організації, а також механізмів, які регулюють внутрішні відносини між товариством і його учасниками. У цьому розділі простежується системність підходу до формування спільноти, що поєднувала соціальну відкритість із дисциплінованою організаційною структурою.

Відповідно до §5, членом товариства міг стати будь-який мешканець або службовець Львова незалежно від національності чи місця праці, якщо він належав до християнського віросповідання. Це положення є свідченням відносної інклюзивності товариства, яке виходило за межі професійних і конфесійних бар'єрів, але водночас зберігало традиційні морально-релігійні засади. Таке поєднання толерантності й духовної однорідності відображає характер галицького суспільства другої половини XIX століття, де соціальні об'єднання нерідко мали релігійно-гуманістичну основу [12, s.3-4].

Пункти §6–§7 уточнюють вимоги до фізичного стану та віку кандидатів. Заборона приймати осіб із хронічними захворюваннями, підтверджена обов'язковою медичною довідкою, свідчить про прагнення забезпечити фінансову стабільність спільного фонду. Оскільки товариство брало на себе витрати з поховання, воно намагалося мінімізувати ризики частих виплат. Вікове обмеження у тридцять п'ять років, натомість, можна розглядати як спробу підтримати рівновагу між трудовою активністю та соціальною відповідальністю членів. Вступ у зрілому віці означав наявність стабільної служби та певного соціального статусу, що робило участь у товаристві більш надійною з фінансової точки зору [12, s.4].

Пункти §8–§10 регулюють питання сплати внесків і пов'язаних із ними прав. Член набував усіх статутних прав лише після внесення вступного та щорічного внесків, що забезпечувало рівність зобов'язань і можливостей. Цікаво, що для кандидатів, які перевищили тридцятип'ятирічний вік, передбачалося додаткове фінансове зобов'язання – сплата сум, еквівалентних пропущеним річним внескам (§9). Це положення відображає принцип фінансової справедливості, коли пізніший вступ компенсував відсутню участь у попередніх періодах. У §10 також встановлено справедливую процедуру щодо спадкоємців померлих членів, які не повністю виконали свої фінансові зобов'язання: вони мали право лише на пропорційне відшкодування, тоді як вступний внесок залишався у фонді товариства [12, s.4].

Наступні параграфи (§11–§13) регламентують питання виходу з організації та виключення з її складу. Член міг добровільно вийти з товариства у випадку зміни місця проживання або служби, отримавши часткове повернення внесків, однак вступний внесок залишався у спільному фонді. Це правило поєднувало свободу вибору з відповідальністю перед спільнотою. Водночас пункт §12 встановлював чітку дисциплінарну норму – у разі несплати внесків протягом трьох місяців член втрачав усі права й вважався виключеним. Такий підхід відображає організованість і суворість фінансової етики об'єднання. Проте товариство залишало можливість повторного вступу (§13), що свідчить про прагнення до примирення та збереження соціальних зв'язків [12, s.4-5].

Положення §14 і §15 визначають роль правління товариства, яке ухвалювало рішення про прийняття та виключення членів, а також підкреслюють локальну ідентичність організації, штаб-квартира якої перебувала у Львові. Це ще раз підтверджує, що товариство функціонувало як типово міська інституція – частина ширшої системи взаємодопомоги й самоорганізації львівських службовців кінця XIX століття [12, s.5].

У цілому, другий розділ статуту засвідчує, що членство в товаристві ґрунтувалося на поєднанні добровільності, соціальної солідарності й дисциплінованої відповідальності. Документ чітко відображає логіку тогочасного корпоративного життя — спільнота не лише забезпечувала взаємну підтримку, а й формувала моральні та етичні стандарти поведінки своїх учасників.

Розділ III. Права і обов'язки членів товариства, передбачав, що члени товариства користуються рядом прав, що забезпечують їхню участь у громадському житті організації та захист соціальних інтересів. Зокрема, вони мають право брати участь у загальних зборах товариства з вирішальним голосом, обирати та бути обраними до складу управи чи інших секцій, а також отримувати допомогу у випадку смерті — як у формі коштів на поховання, так і посмертних виплат, визначених внутрішніми постановами [13, s.5].

Ці права набувають чинності лише після сплати вступного та щорічного внесків, установлених загальними зборами. Член товариства, який сумлінно виконує фінансові зобов'язання, має гарантоване право на похоронну допомогу після подання відповідної заяви, а також на всі інші виплати, передбачені статутом.

Кожен член організації зобов'язаний сплачувати вступний внесок, визначений у §18, регулярно вносити щорічні членські відрахування, дотримуватися всіх ухвал і рішень товариства та виконувати доручення управи – безоплатно, якщо інше не передбачено окремим рішенням зборів [13, s.5].

Особа, яка тимчасово залишає межі Львова, все одно повинна внести внесок за поточний рік; у разі його несплати вона втрачає право на допомогу чи виплати з фонду товариства.

Члени, які внаслідок старості чи матеріальної скрути стають непрацездатними, можуть бути, за рішенням загальних зборів, частково або повністю звільнені від сплати внесків. Це положення засвідчує соціальну солідарність і взаємопідтримку, які були основою діяльності організації.

Четвертий розділ фіксував, що у разі смерті члена товариства його родина або найближчі родичі повинні негайно повідомити про це управу. Після отримання такого повідомлення управа зобов'язується організувати поховання відповідно до встановлених правил і християнських звичаїв [14, s.6].

Якщо член товариства помирає у Львові або його тіло привозять до міста для поховання, родині або особі, яка взяла на себе відповідальність за похорон, виплачується встановлена допомога. Для отримання цієї допомоги необхідно подати свідоцтво про смерть і повернути членську книжку.

У випадках, коли померлий не мав родини, допомога на поховання може бути надана особі, яка здійснила похорон і надала відповідне підтвердження від

парафіяльної чи міської влади про проведення обряду за християнськими традиціями.

Щороку на початку листопада товариство проводить урочисту поминальну службу за своїх померлих членів. Під час богослужіння відправляється свята меса, а в храмі встановлюється символічний катафалк [14, s.6].

Крім того, у день річниці смерті кожного з членів товариства або в найближчу до цієї дати неділю на місці його поховання правиться поминальна служба. Витрати на це бере на себе парафія, до якої належав покійний.

Пятий розділ показав діяльність «Товариства посильних і службовців канцелярій» у Львові здійснюється через два головні органи – загальні збори та управу (правління), до обов'язків яких входить прийняття рішень і забезпечення їх виконання.

Управа є виконавчим органом товариства і складається з п'яти осіб: голови, двох заступників, адміністратора, контролера та секретаря [15, s.6].

Голова та його заступники обираються загальними зборами на трирічний термін. Голова несе відповідальність за майно товариства, зберігає ключі від каси, головує на засіданнях управи, стежить за виконанням ухвал і підписує офіційні документи від імені організації. У разі його відсутності обов'язки виконує один із заступників.

Адміністратор товариства, також обраний на три роки, відповідає за фінансові операції. Він приймає і видає кошти відповідно до рішень зборів, підписує разом із головою або за дозволом управи фінансові документи, веде книги доходів і видатків. Щороку адміністратор складає фінансовий звіт, який перевіряється управою і подається на затвердження загальним зборам [15, s.6-7].

Контролер, обраний на такий самий строк, здійснює перевірку фінансової діяльності товариства, контролює рух коштів і правильність ведення обліку, а також утримує окрему книгу прибутків і витрат.

Секретар веде протоколи засідань, облік кореспонденції, звітність, а разом із адміністратором готує щорічний фінансовий звіт товариства.

Крім управи, діяльність товариства контролює правління, до складу якого входять п'ять членів, обраних загальними зборами на один рік. Правління наглядає за виконанням ухвал, перевіряє касу, приймає і виключає членів, організовує поховання, проводить засідання та готує пропозиції для розгляду загальними зборами [15, s.7].

Засідання правління проводяться регулярно – раз на три місяці, під головуванням голови або його заступника. Позачергові засідання можуть бути скликані головою за потреби. Для чинності ухвал необхідна присутність голови та щонайменше чотирьох членів правління, а рішення приймаються більшістю голосів. У випадку рівності вирішальним є голос голови.

Загальні збори членів товариства проводяться щороку в січні. Позачергові збори можуть бути скликані на вимогу десяти членів або за рішенням правління. Головує на зборах голова або його заступник. Для законності ухвал необхідна присутність не менше п'ятнадцяти членів, а рішення приймаються простою більшістю голосів.

До компетенції загальних зборів належить: внесення змін до статуту; обрання голови й членів правління; визначення розміру щорічного членського внеску; встановлення суми витрат на перевезення тіла померлого члена; надання дозволу на повторний вступ виключених або вибулих членів; розпорядження майном і коштами товариства; ухвалення рішення про його ліквідацію [15, s.8].

Рішення про ліквідацію товариства приймається за присутності двох третин його членів та більшості голосів присутніх; у випадку рівності голосів перевага належить голосу голови.

Усі суперечки, скарги чи сумніви щодо тлумачення статуту або окремих рішень вирішуються остаточно загальними зборами, без права подальшого оскарження.

У разі ліквідації товариства кожен член має право на частку з наявного майна; якщо коштів буде недостатньо, суми зменшуються пропорційно. Якщо ж після розподілу залишаться активи, вони передаються магістрату королівського столичного міста Львова для створення стипендійного фонду для сиріт померлих членів товариства, а також для вдів різних християнських віросповідань, які мешкають у Львові та відвідують народні школи. Фонд матиме назву: «Фундація вдів по членах львівського товариства» [15, s.9].

Загальні збори, що приймають рішення про ліквідацію, мають право визначити докладні умови створення цього фонду. У такому випадку місто Львів отримує повноваження вносити зміни до його статуту, якщо це відповідатиме первісному призначенню фонду.

Висновки. Проведений аналіз Статуту «Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові», затвердженого на зборах організації у 1876 р. і схваленого на підставі рескрипту Галицького намісництва від 8 червня 1876 р. № 2588/16 від імені Його Цісарсько-Королівської Апостольської Величності, дає змогу розглядати цей документ як цінне історичне джерело з вивчення ранніх форм соціальної самоорганізації у міському середовищі Галичини. Статут є свідченням становлення модерних інституцій взаємодопомоги, у яких поєднувалися релігійно-гуманістичні засади, правова дисципліна та фінансова самостійність членів.

Документ засвідчує, що товариство мало чітко окреслену соціальну місію — підтримку своїх членів і їхніх родин у найважливіші життєві моменти, насамперед у разі смерті. Визначені у статуті положення про обов'язкове забезпечення поховання відповідно до християнських обрядів, створення спільного фонду допомоги, ведення ощадної фінансової політики й контроль за використанням коштів формують уявлення про високий рівень відповідальності та довіри в межах спільноти. Водночас вимоги до членства, вікові обмеження та обов'язкові медичні довідки свідчать про прагнення організації зберегти стабільність і передбачуваність своєї діяльності.

Статут демонструє поєднання демократичних засад і суворої дисципліни, характерне для професійних об'єднань другої половини XIX століття. Рішення приймалися загальними зборами, а виборність управи забезпечувала контроль за діяльністю керівництва. Водночас у документі чітко регламентовано фінансову відповідальність членів, порядок виключення зі складу товариства та умови повторного вступу, що підкреслює зрілість правової культури цієї спільноти.

Окремої уваги заслуговує положення про управління товариством і створення фонду допомоги вдовам та сиротам померлих членів у разі ліквідації організації. Це свідчить про усвідомлення суспільної ролі товариства, яке не обмежувалося лише внутрішньою підтримкою, а прагнуло залишити соціально корисний спадок для міської громади Львова. Таким чином, Товариство посильних і службовців канцелярій можна розглядати як ранню форму громадянського самоврядування, що поєднувала етичні принципи християнського милосердя з практиками соціальної солідарності.

У ширшому контексті статут демонструє процес інституціоналізації трудових відносин і становлення правової свідомості найманих працівників у Галичині. Його норми і структура близькі до сучасних принципів корпоративного управління, що свідчить про спадкоємність і тривалість традицій самоврядності. Аналіз цього документа дозволяє глибше зрозуміти соціокультурні механізми формування професійних спільнот, які згодом еволюціонували в організований профспілковий рух.

Отже, Статут 1876 р. є не лише історико-правовим документом, а й важливим свідченням духовного й громадянського розвитку львівського міщанства. Його зміст виявляє високий рівень соціальної культури, дисципліни та взаємопідтримки, що стали підґрунтям для формування української та загальноєвропейської традиції професійних об'єднань. Дослідження цього джерела поглиблює наше розуміння еволюції профспілкових структур у Галичині та підкреслює значення історичного досвіду для сучасних процесів розвитку трудових і громадських інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.) : монографія / І. Берест. – Львів : Ліана-М, 2017. – 736 с.
2. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році / І. Берест // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки. – 2018. – Вип. 27. – С. 51–56. – DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56.
3. Berest I., Honchar S., Gonchar O. Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th–Early 20th Centuries // Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management. – 2024. – Vol. 2. – P. 141–164. – Springer Nature Switzerland. – DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7.
4. Берест І.Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856–1867 роках. Аналіз діяльності / І.Р. Берест // Грані. – 2018. – Т. 21, № 11. – С. 6–13. – DOI: <https://doi.org/10.15421/1718146>.
5. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939) / Р. Берест. – Дрогобич : Відродження, 1995. – 128 с.
6. Берест І., Берест Р., Пасічник М., Савчук Г., Олійник М. Аналіз статуту та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів («Towarzystwo lekarzów galicyjskich») // Медичні перспективи. – 2020. – Т. 25, № 2. – С. 168–176. – DOI: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>.

7. Берест І.Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів “Czcionka” і “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” / І.Р. Берест // Грані. – 2017. – Т. 20, № 11. – С. 17–21. – DOI: 10.15421/1717142.
8. Берест І. Р., Гончар О. В. Аналіз основної польської історіографії профспілкового руху в Галичині / І. Р. Берест, О. В. Гончар // Інформація, комунікація, суспільство 2025 : зб. матеріалів XIV Міжнар. наук. конф. (с. Зозулі, Львівська обл., 22–24 трав. 2025 р.). – 2025. – С. 246–247.
9. Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси XIX століття / С. Гончар, О. Гончар // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матер. міжнар. наук. конф., 22–23 листоп. 2023 р. – Харків : ХДАК, 2023. – Ч. 1. – С. 52–53.
10. Tadeusiewicz H. Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna) / H. Tadeusiewicz // Kwartalnik Historii Prasy Polskiej. – Warszawa : Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, 1979. – Т. 18, nr 2. – S. 25–40.
11. Dział I. Cel Stowarzyszenia, warunki przyjęcia, opłaty i grzebanie zwłok // *Statut Stowarzyszenia woźnych i służ kancelaryjnych we Lwowie*. – Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1894. – S.3.
12. Dział II. O członkach, warunkach przystąpienia do stowarzyszenia i ustąpienia z tegoż // *Statut Stowarzyszenia woźnych i służ kancelaryjnych we Lwowie*. – Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1894. – S.3-5.
13. Dział III. Prawa i obowiązki członków // *Statut Stowarzyszenia woźnych i służ kancelaryjnych we Lwowie*. – Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1894. – S.5-6.
14. Dział IV. Grzebanie zwłok członków stowarzyszenia // *Statut Stowarzyszenia woźnych i służ kancelaryjnych we Lwowie*. – Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1894. – S.6.
15. Dział V. Zarząd stowarzyszenia i reprezentacja onego // *Statut Stowarzyszenia woźnych i służ kancelaryjnych we Lwowie*. – Lwów: Nakładem Towarzystwa, 1894. – S.6-9.

REFERENCES

1. Berest, I. (2017). Istoriiia profesiinykh spilok Ukrainy (Skhidna Halychyna 1817–1918 rr.) [History of Trade Unions of Ukraine (Eastern Galicia 1817–1918)]. Lviv: Liana-M.
2. Berest, I. (2018). Diialnist “Tovarystva vzaiemnoi dopomohy pryvatnykh sluzhbovtziv” Halychyny v 1848 rotsi [Activities of the “Mutual Aid Society of Private Employees” of Galicia in 1848]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”. Seriia: Istorychni nauky, (27), 51–56. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56>.
3. Berest, I., Honchar, S., & Gonchar, O. (2024). Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th–Early 20th Centuries. In *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management* (Vol. 2, pp. 141–164). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7.
4. Berest, I. R. (2018). Zahalnomiske profesiine tovarystvo vzaiemodopomohy drukariv Lvova v 1856–1867 rokakh. Analiz diialnosti [The Citywide Professional Mutual Aid Society of Printers in Lviv (1856–1867): An Analysis of Activity]. *Hrani*, 21(11), 6–13. <https://doi.org/10.15421/1718146>.

5. Berest, R. (1995). *Narysy istorii profspilkovoho rukhu v Zakhidnii Ukraini (1817–1939)* [Essays on the History of the Trade Union Movement in Western Ukraine (1817–1939)]. Drohobych: Vidrodzhennia.
6. Berest, I., Berest, R., Pasichnyk, M., Savchuk, H., & Oliinyk, M. (2020). Analiz statutu ta pershoho roku diialnosti Lvivskoho tovarystva halytskykh likariv (“Towarzystwo lekarzów galicyjskich”) [Analysis of the Statute and the First Year of Activity of the Lviv Society of Galician Physicians (“Towarzystwo lekarzów galicyjskich”)]. *Medychni perspektyvy*, 25(2), 168–176. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>.
7. Berest, I. R. (2017). Analiz lvivskoi profspilkovoi presy polihrafistiv na prykladi chasopysiv Czcionka i Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Analysis of the Lviv Trade Union Press of Printers Based on the Journals Czcionka and Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych]. *Hrani*, 20(11), 17–21. <https://doi.org/10.15421/1717142>.
8. Berest, I. R., & Honchar, O. V. (2025). Analiz osnovnoi polskoi istoriografii profspilkovoho rukhu v Halychyni [Analysis of the Main Polish Historiography of the Trade Union Movement in Galicia]. In *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2025: Proceedings of the 14th International Scientific Conference (Zozuli, Lviv region, May 22–24, 2025)* (pp. 246–247).
9. Honchar, S., & Honchar, O. (2023). Zahalni problemy mediakomunikatsii na storinkakh halytskoi profspilkovoi presy XIX stolittia [General Problems of Media Communications in the Galician Trade Union Press of the 19th Century]. In *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku: Proceedings of the International Scientific Conference, November 22–23, 2023 (Part 1, pp. 52–53)*. Kharkiv: KhSAC.
10. Tadeusiewicz, H. (1979). *Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna)* [Polish Printing Journals of the 19th Century (Condition, Research State, Bibliographic and Typographic Characteristics)]. *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 18(2), 25–40. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN.
11. Section I. Purpose of the Association, Conditions of Admission, Fees and Burial of the Deceased. In *Statute of the Association of Messengers and Office Servants in Lviv*. Lviv: Published by the Association, 1894, pp. 3.
12. Section II. On Members, Conditions for Joining and Leaving the Association. In *Statute of the Association of Messengers and Office Servants in Lviv*. Lviv: Published by the Association, 1894, pp. 3–5.
13. Section III. Rights and Duties of Members. In *Statute of the Association of Messengers and Office Servants in Lviv*. Lviv: Published by the Association, 1894, pp. 5–6.
14. Section IV. Burial of the Deceased Members of the Association. In *Statute of the Association of Messengers and Office Servants in Lviv*. Lviv: Published by the Association, 1894, p. 6.
15. Section V. Management of the Association and Its Representation. In *Statute of the Association of Messengers and Office Servants in Lviv*. Lviv: Published by the Association, 1894, pp. 6–9.

ANALYTICAL REVIEW OF THE STATUTE OF THE TRADE UNION “SOCIETY OF MESSENGERS AND OFFICE EMPLOYEES IN LVIV” (1894)

I. Ya. Khoma

*Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University,
12 S. Bandera Street, Lviv, 79013, Ukraine
ivan.y.khoma@lpnu.ua*

The article presents an in-depth historical and source-based analysis of the Statute of the “Society of Messengers and Office Employees in Lviv” (1894), a unique document that reflects the early development of the trade union movement in Galicia. The study situates this statute within the broader socio-economic and cultural context of late 19th-century Lviv, highlighting its significance as a model of a socially oriented corporate organization that combined religious and humanitarian values with practical mechanisms of mutual aid and self-governance.

The author examines the structural components and legal provisions of the Statute, focusing on the organization’s objectives, membership rules, rights and duties of its members, financial regulations, and management system. Special attention is given to the social function of the Society, particularly its commitment to providing support in the event of a member’s death and ensuring proper burial according to Christian traditions. This humanitarian mission, embedded in the document, underscores the moral and ethical foundations of mutual assistance and communal solidarity.

The article also explores the financial and administrative mechanisms of the Society, which reveal a high level of legal culture and economic discipline. The requirement to invest collective funds in secure state securities and savings banks illustrates prudent financial management and foresight. The statute’s democratic procedures—such as the election of the governing board and decision-making through general assemblies—demonstrate the emergence of civic participation and collective responsibility among urban employees.

The study emphasizes that the Society’s inclusive membership policy, which admitted Christian residents of Lviv regardless of nationality or occupation, reflected both the multicultural character of the city and the shared moral framework of its inhabitants. At the same time, the Society maintained rigorous admission rules, such as age limits and medical certification, aimed at ensuring financial stability. These measures reveal the rational and preventive nature of the organization’s internal governance.

The analysis of the management structure shows that the Society functioned through elected bodies—the General Assembly and the Board of Management—which oversaw finances, organized funerals, and ensured adherence to internal regulations. The detailed description of responsibilities among officials (chairperson, deputies, administrator, controller, secretary) illustrates a well-structured and transparent system of self-administration comparable to modern corporate governance practices.

Importantly, the statute's final provisions concerning the liquidation of the Society and the establishment of a charitable fund for widows and orphans of deceased members highlight its enduring social mission. Even in dissolution, the organization sought to contribute to the public good, reflecting the deep sense of civic duty and moral responsibility characteristic of Lviv's educated working class at the time.

The research concludes that the Statute of the "Society of Messengers and Office Employees in Lviv" represents an early form of professional association that blended Christian ethics, social solidarity, and legal consciousness. It stands as a testament to the rise of modern forms of civic self-organization in Galicia and provides valuable insight into the evolution of trade union traditions in Ukrainian and Central European contexts. The document demonstrates how legal frameworks and communal values intertwined to foster the development of responsible citizenship and democratic participation in the late 19th century.

Keywords: *trade union movement, professional association, Galicia, Lviv, mutual aid society, statute, social solidarity, Christian values, self-governance.*

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025.

Received 29.09.2025.